

HISTORIAN SANOMIEN TEKIJÄT:

WESA RINNE
08-8600630
Fax: 08-8600621
Postiosoite: Kirkantie 31-33
93600 KUUSAMO

MEIMI MÄNTYNIEMI
08-8512652
Postiosoite: Kirkkotie 2
93600 KUUSAMO

PIENIÄ TIETOJA

1929

- 1.8. Pariisissa järjestetään ensimmäinen kansainvälinen sädehoito-konferenssi.
- 2.8. Oskari Mantere hallitus esittää eronpyynnön.
- 4.8. Saksan kansallisosastustien nelipäiväinen puoluekokous Nürnbergissä päättyy. 60.000 SA:n ja SS:n jäseniä osallistuu marssiin. Puolue vaatii Saksan yleistä asevelvollisuutta.

Kahlitut linnut: kansainvälinen ilmailunäyttely Helsingissä.
Näytteillä on myös kotimaassa valmistettuja lentokoneita, vasemmalla Valtion konetehtaan valmistama Kukko, keskellä kattoon kiinnitettynä Karhumäen veljesten Tiira, oikealla lentokoneita Haukka.

- 3.8. Syntynyt Anatoli Kusnezov, neuvostoliittolainen kirjailija.

Emil Berlin Washingtonissa. Gramofonin keksijä kuollut

3. elokuuta. Amerikkansalalainen sähköinsinööri Emil Berliner kuolee 78 vuoden iässä Washingtonissa. Hän keksi vuonna 1887 gramofonin, joka korvasi Edisonin keksimän fonografin. Berlinerin yritys, Berliner Gramophone Company, valmistui 1887 ensimmäiset äänilevyt. Ne olivat vahakerroksilla päällystettyjä sinkkilevyjä. Berliner keksi myös kontaktimikrofonin.

Aito 1920-luvun edustaja kuollut

9. elokuuta. Piirtäjä Heinrich Zille kuolee 71 vuoden iässä Berliinissä. Hän ikusti humoristisella, osittain purevan ironisilla piirroksillaan proletariaatin katukäymiä ja takapihojen tunnelmia. Hän kulki myös kamera kädessä ja hänen lähiovalokuvansa tulivat myöhemmin tunnetuiksi. Zille hankki leipänsä aluksi kivipainajana ja etsijänä. Hän tuli tunnetuksi vuonna 1901, jolloin mm. Max Liebermann auttoi häntä esittelemään piirroksiaan Berliinissä. Alussa Zillen kuvat tulkittiin rienukseksi, mutta sittemmin niitä alettiin arvostaa yleisesti tunnettuuna Berliner-tavaramerkkinä. Max Liebermann luonnehtii Zilleä eräässä syntymäpäiväpuheessa seuraavasti: ”Teissä kuohuu syvä myötätunto ja te kiirehditte, kuten Figaro sanoo, nauramaan sille, jottei teidän tarvitse sitä. Me aistimme naurune takana piilevät kynneleet.”

Elämä jatkui – Kaukoniemen suurperheen lapset koulutiellä

Kauppias Iivo Kaukoniemen hautajaisia vietettiin helmikuun 4. päivänä 1937. Saatoväki kokoontui ensin vainajan kotiin, Puistolaa. Surusäätön lähtiesä liikkeelle kohti uutta hautausmaata suojeleuskunnan sekakuoro lauloi kanttori Lauri Marttisen johdolla virren Mä kuljen kohti kuolemaa. Hautausmaan portilla asettuivat arkun kantajiksi vainajan pojat Erkki ja Martti, vainajan veli Mikko Kaukoranta ja muiksi kantajiksi Ivan Tichanoff, Vihtori ja Niilo Hilippälä sekä Vasili Rohkimainen ja Jussi Kusmin.

Ruumiinsiunauksen toimitti rovasti Lauri K. Erö, ja hän puhui kauniisti vainajan muistolle. Siunauksen jälkeen kuoro lauloi Jo vaietkoon valitusäänet. Hautausmaata luotessa Mari Kaukoranta lauloi erään hengellisen laulun, ja kuoro esitti vielä Autuaitten kiitosvirren.

Lähimmät omaiset laskivat ensin seppeleensä hautakummulle. Sen jälkeen toivat seppeleitä Irene Ahava, S. ja F. Saarenpuu, Vasili Rohkimainen, A. ja M. Pasanen. Kuusamon Karjalakerhon seppeleen laskivat Vihtori Hilippälä ja Vasili Rohkimainen edellisen lausussa kiitoksen sanoja vainajan suorittamasta työstä Karjalan heimon hyväksi.

Myös Olga Ahava, Kuusamon Kansanopisto, Jalavan perhe, Hanna Aaltonen, Kauppiainen Osakeyhtiö, Veera ja Heimo Parviainen, F. ja T. Lappalainen sekä Lundberg & Kumpp. laskivat seppeleensä. Lisäksi toivat pienempiä kukkalaitteita Jaaskelaisen perhe sekä Soverot ja Alangot. Eräät henkilöt olivat kunnioittaneet vainajan muistoa kukkaisrahastojen välityksellä. Lopuksi laulettiin yhteisesti Sun haltuus, rakas Isäni.

(Tiedot Kalevan uutisesta 5.2.1937: *Hautaus Kuusamossa, uudelleen muotoillen ja täydentäen.*)

Hautausmaalta tultiin Puistolaa viettämään muistotilaisuutta. Ystävät auttoivat hautajaisien järjestelyissä. Kahvipöytä oli sekä ala- että yläkerrassa. Veisattiin virsiä ja laulettiin hengellisiä lauloja. Kanttori Lauri Marttinen esitti yksinlaulun Kaanaanmaan (Kun kodin kauniin taivaassa...). Silloin kun Iivo Kaukoniemelle tehtiin kiitos, koko perhe oli jumalanpalveluksessa sitä kuulemassa ja kunnioittamassa isänsä muistoa. Siinä tilaisuudessa Marttinen lauloi Jerusalemin.

Alkuevät kansakoulusta

Martti Kaukoniemi pääsi kansakoulusta 12-vuotiaana 1928. Hänen alakoulunopettajansa oli Anni Huttunen ja yläkoulussa Teofilus Kukkonen. Samana keväänä saivat päästötodistuksen Sakari ja Yrjö Ervasti, Aili ja Aino Haataja, Hilja Junttila, Siiri Huotari, Bertta, Helmi, Helvi ja Veikko Karjalainen, Erkki ja Niilo Karvonen, Impi Kela, Aune Keränen, Lempi Korva, Linnea Koskenkorva, Anni Kujala, Siiri Leinonen, Antti, Kalle ja Lyyli Lämä, Eino Mikkola, Kaarina Murtovaara, Selma Määtä, Armas Määtä, Mirjam Paloniemi, Tauno Pitkanen, Niilo Pyykkö, Kaija Rautanen, Lempi

Takkinen, Lahja Tikkanen, Lempi Tornberg, Heino Vaarala ja Verneri Vantaja.

Martti toimi myyjänä äitinsä kaupassa. Esko Kaukoniemi sai kansakoulun päästötodistuksen 12-vuotiaana 1930. Opettajana oli Maija Ervasti. Muut, jotka saivat silloin päästötodistuksen, olivat Vappu Haataja, Alpo Heikkilä, Toivo Huttunen, Alma Kaikkonen, Veikko Karvonen, Lyyli Kempainen, Matti ja Taimi Korhonen, Helmi Korva, Frans, Hannes ja Sisko Koskenkorva, Hellin Lauronen, Salli Leinonen, Ilo Murtovaara, Maikki Pesonen, Paavo Uuno Pitkanen, Mauno Tikkanen, Viljo Törmänen ja Niilo Viheriäinen.

Esko muutti Raumalle 1935 kummitensa Antin luo.

Erkin alakoulunopettaja oli Iida Kerkelä. Yläkoulun hän kävi Lyyli Nivan luokalla ja

saipäästötodistuksen 1933. Erkin luokkatovereita olivat Lahja Halonen, Hanna Hiltunen, Jenny Jokinen, Eino Kallunki, Veikko ja Yrjö Karjalainen, Olga Kolvanki, Väinö Korhonen, Aila ja Eila Korva, Aila Koskenkorva, Maija Kukkonen, Eino Kuosmanen, Saima Leinonen, Eeva Määtä, Matti Paloniemi, Reino Pesonen, Kaino Peuna, Lempi ja Pentti Pitkanen, Aura Späd, Taimi Takkinen, Väinö Tichanoff, Kalle Tornberg, Hilja Törmänen ja Otto Wedman.

Monet näistä jatkoivat opintojaan kansanopistossa, niin myöskin Erkki Kaukoniemi lukuvuonna 1935-36. Oppilaita oli 56 ja niistä kohosi myöhemmin tunnetuiksi virkamiehiksi Veikko Aikkilä Rukajärveltä, Herman Pesonen Paanajärveltä, Lauri Tammi ja Kauko Törmänen Kirkkonylästä. Humanistis-yhteiskunnallisten aineiden

Autoliikenteen yleistyessä 1920-luvulla kasvoi bensiinin tarve. Kaukoniemen portin pieleen pystytettiin ajanmukainen bensiiniasema. Säiliö kätettiin maahan. Betonista valetun jalustan päällä oli mittariosa. Bensiiniä pumpattiin edestakaisin heiluttavalla vivulla, jolloin bensa nousi läpinäkyvään, noin 5 litran lieriöön. Aina kun se täyttyi, polttoaine valui auton tankkiin. - Valokuva Alli Kaukoniemen kokoelmasta.

EINO S. RAHIKAINEN

Vienan prihan tie

Kauppaneuvos Janne Rajamaan elämää; kuvia ja taustakuvia

Vaikeuksittahan ei tämäkään alkun suju. Maanteiden kunto oli erittäin heikko ja Oulun ja Pudasjärven välillä oli monta sellaista suoperäistä paikkaa, jossa maanteitä ei kestänyt edes 2,5-3-tonnin autojen painoa, vaan pyörät painuivat tiehen. Tällaisien tapausten varalta kuljetettiin jokaisessa kuorma-autossa mukana pitkä palkkia, jonka avulla auto voitiin nostaa takaisin ehjänä tielle. Talveksi oli liikenne lopetettava, koska teitä ei aurattu ennenkuin postiautot ryhtyivät kulkemaan ja ajamaan auraa edessään. Ellei auraa pystynyt kaikkialla puhkomaan teitä kinoksen läpi, saivat matkustajatkin osallistua lumen lapiointiin. Oulun ja Pudasjärven väliseen matkaan

jouduttiin alkuaikoina käyttämään kesäkeiläkin kuutisen tuntia - matkaa oli tällöin 101 kilometriä. Neljässä tunnissa ajanutta pidettiin jo hurjapäästä. Mainittakoon, että vuonna 1969 on kestopäällystetyn ja oiotun tien pituus enää 89 kilometriä, joten aikatauluksiinkin päästää aivan toisenlaisiin lukuemiin.

Postiautojen alettua säännöllisen liikenteensä syntyi varsinkin Pudasjärven ka Kuusamon välillä hintakilpailua, jossa yksityinen liikennöitsijä saattoi tietienkin olla joustavampi. Kun 1930-luvulla linjaliikennelupa piti uusia, ei sitä enää yksityiselle Rajamalle myönnettykään, vaan hän joutui myymään pois kauan kansaa palvelleen

seka-autonsa – toinen niistä seka-Volvo, on joskus myöhemmin tullut entistä omistajaansa vastaan Oulunsalossa.

Myymlä-autojen tilaamisessakin Pudasjärvelle oli Rajamaa ensimmäisten joukossa. Nyt (vuonna 1967) niitä kiertää pitäjällä palvelemaan syrjäkyltien kansaa ja kesällä huvila-asukkaita kaikkiaan kymmenekunta, joista kaksi on Rajamaa Oy:n omis-

Ojanpenkka on peltänyt Rajamaan seka-auton alla. Mukana kuljetettiin pitkä palkkia, jolla auto saatiin kammettaa takaisin tielle.

opettaja Aili Pyykkö oli suosittelut Erkillä yhteiskunnallista korkeakoulua. Erkki muutti Helsinkiin 1936, pääsi sotakorkeakoulun johtajan, eversti Paasonen*) läheltä ja aloitti iltaoppikoulun. Syksyllä 1939 oli taas valittava kahdesta: Ruotsissa tapahtuva lentäjäkoulutus tai heimonpataljoona, jonka kokoontumispaikka oli Kemi.

Talvisota oli jo alkanut. Anna Kaukoniemi tyttäriin oli evakossa liissä. Erkki kirjoitti äidilleen, että hänet oli hyväksytty heimonpataljoonaan. Siellä oli muitakin tuttuja: Iivo Salmenkorva, Antti Koski, Vihtori Kaukoranta...

Eräänä yönä koputettiin evakkokodin ikkunaa. Erkki tuli yllättäen tapaamaan äitiään sekä sisariaan Allia ja Eeva. Oli annettu loma, että sai käydä vielä kotiväen luona ennen rintamalla lähtöä. Erkki kaatoi helmikuun 14. päivänä 1940. Edellä mainituista myös Antti ja Vihtori kaatuivat ja lepäävät nyt kaikki vierekkäin sankarihaudassa.

*) Paasonen siirtyi myöhemmin presidentti Kallion adjutantiksi.

Nuorimpien koulunkäynti

Laurin, Allin ja Eevan alakoulunopettaja oli Hanna Huotari. Yläkoulun Lauri kävi Maija Parraksen luokassa. Keväällä 1936 hän sai päästötodistuksen. Laurin luokkatovereita olivat Urho Ahava, Lempi ja Pekka Ahma, Martti Alavuotunki, Eeva Haapalainen, Veikko Hilippälä, Liisa ja Mirjam Kallunki, Matti ja Vaseli Karjalainen, Lauri Kempainen, Iida Kempainen, Elsa, Lempi ja Yrjö Keränen, Veera Lehto, Lyydia Lohilahti, Paavo Määtä, Eino Nevala, Alli Pesonen, Miina Petrelius, Airi Rautanen, Anni Rotonen, Eeva Säkkinen, Irma Tirkkonen, Anja Sofia Törmänen, Pauli Törmänen ja Lotta Ylilampi.

Lauri muutti vanhemman veljensä luokse Helsinkiin; muuttokirjat 28.6.1939. Sitteen hän aikanaan valmistoi rakennusmestariaksi. Se ammatti toi hänet takaisin Kuusamoon yhdeksi kirkonrakentajaksi.

Allin yläkoulunopettaja oli Maija Ervasti. Päästötodistuksen keuhvällä 1938 Allin lisäksi saivat Erkki Alavuorunki, Hilja Irene Anttila, Aili Arffman, Elvi Haataja, Antti Hilippälä, Eero Huotari, Reino Kaikkonen, Aili Karjalainen, Heikki ja Juhani Kaukoranta, Niilo Kolvanki, Eero Koskenkorva, Jussi Kukkonen, Sanni Kyhäla, Tyyne Lauronen, Lauri Jaakko Leinonen, Anna Leske, Niilo Lämsä, Laina ja Tauno Määtä, Irene Paloniemi, Irja ja Jaakko Pesonen, Eeva Petrelius, Annikki Puupponen, Sylvi Rissanen, Toini Späd, Hannes Takkinen ja Aino Tuovila.

Lukuvuoden 1938 – 1939 aikana Alli osallistui jatko-opetukseen sekä keuhvällä vella kirjantutkussille ja sai niistä eri todistukset. Kun syksyllä 1939 alkoi yksityisen oppikoulu, jonka opettajana oli maisteri Anja Poukkula, Alli oli mukana innokkaana oppilaana.

Sitten tuli talvisota. Anna Kaukoniemi meni Allin ja Eevan kanssa evakkoon Iihin. Eevan yläkoulunopettaja oli ollut Maija Parras, mutta viimeisen luokan alussa opet-

taja vaihtui. Helena Pitkanen oli tällöin Eevan opettaja, mutta vain yleisiin kertausharjoituksiin saakka. Liisäkään ei voinut koulua jatkaa, sillä koulurakennuksenkin tarvittiin evakuoitujen majoitustiloiksi. Vasta toukokuussa 1940 vapautui Kauppielan koulu ja siellä Eeva suoritti ”pikakurs-sin” kuudennesta luokasta ja sai päästötodistuksen.

Liissä oli yhteiskoulu, jossa keskikoulua käytiin kolmessa vuodessa. Kansakoulu piti olla kokonaan käytyä. Alli ja Eeva läpäisivät pääsyttökinnon ja aloittivat keskikoulun syksyllä 1940. Anna-äiti vuokrasi Iin Haminasta liikemies Simppa Viinamäeltä pirtin ja kamarin asunnon, otti täysihöitoon pari muuta paikkakunnalta tullutta koulututtua ja näin turvasi Allille ja Eevalle koulunkäyntimahdollisuuden. Elettien säästeliäästi; äiti oli taivava ”markanvenyt-täjä”, osti edullisesti kalastamasta silakoita ja valmisti ravitsevaa ruokaa. Niukka toimeentuloa helpotti osaltaan Erkitä maksettua eläke.

Kolmen kouluvuoden jälkeen seurasi muutto Ouluun, jossa Alli ja Eeva kävivät lukion. Siellä tunnuttii arvostavan lin yheiskoulun tasoa. Tuttavien avulla äiti etsi heille sopivan asunon. Edelleen oli sota-aika. Kuusamoon jäänyt kotia muisteltiin. Tavarapakkaukset ja ”parempien päivien” huonekalut oli talletettu kauppias Rohkimaisen kaksikerroksisen varastorakennuksen vinttiin. Anna Kaukoniemen Puistolassa ollut kauppa oli ”pantu pakettiin” – toistaiseksi. Kaikki paloivat syksyn 1944 suussa tuhossa.

Vuonna 1952 Eeva Kaukoniemi palasi Kuusamoon opettajana; äiti tuli hänen mukanaan. Ja Allikkin tuli, myöhemmin, opettajanvirkaan hänkin.

Kun Anna Kaukoniemi kuoli, omaiset ilmoittivat siitä seuraavasti: ”Rakas äitimme ja mummomme Anna Kaukoniemi, s. 12.10.1887 Uhtualla, k. 21.11.1957 Kuusamossa.

Syvästi kaivat lapset perheineen Siunattu olkoon, äiti, sin tiedä, siunattu matkasi viimeinen.

Ruumiinsiunaus Kuusamon kirkossa perjantaina 29.11.1957 klo 13.”

Huomattavan kuusamolaisen kulttuuri- ja kauppiasperheen äiti oli poissa. Alli ja Eeva muistavat lämpimästi niitä – katilö Hanna Aaltosta ja hänen tyttäriään – jotka pysyivät äidin ystävinä ja tukijoina vaikeuksienkin kohdatessa.

Muistatko? oli keskustellessamme usein toistuvia kysymys. Äiti ompeli mekot Jorman ristiäisiin, joista kuitenkin Alli myöhästy, kun ei malttanut lähteä ajoissa kohti Kelan pirtistä. Liiverin mummu piti Eevan puolta, jos muut moittivat. Eräänä iltana äiti istui väsyneenä hämässä huoneessa ja odotti muoria valvomaan puolestaan Jorman vuoteen vieressä. Ovi kävi ja siihen äiti havahtui:

– Mummu se sieltä tulee?

– Ei oo mummu vaan viikatemies.

Pikku Jorma kuoli jonkin ajan kuluttua siitä.

Kaukoniemellä kerrottiin niin paljon kaikenlaisista tapahtumista, etteivät lapset aina tieneet, olivatko ne tarua vai totta.

Myymläverkosto ja tukkukauppa

Pieni onnellan myymälä oli syntynyt onnellisten tahtien alla. Kauppias Rajamaa ei kuitenkaan tyytynyt tähän eikä edes siihen, että sai toimittaa tukussa tavaraa muille kauppiaille. Koko ajan hän piti mahdollisuuksia uusien myymälöiden avaamiseksi sellaisiin pisteisiin, joissa kauppaan tarvittaisiin. Kuinka tätä ajatusta toteutettiin ja kuinka kauppias saattoi samassa yhteydessä saada asiakkaistaan ikuisia ystäviä – siitä kerrotaan esimerkiksi Puhoksen myymälän historiikka.

Pudasjärven holhouslautakunnan haltuun oli vuonna 1924 joutunut Puhoksen kylässä 160 hehtaaria käsittävä tila, jolle ei tahtonut löytä ostajia.